

Politiska partier

Ett sätt att påverka utvecklingen i samhället är att engagera sig i ett **politiskt parti**. Det är en organisation där människor utifrån samma ideologi och liknande åsikter arbetar tillsammans för att driva igenom frågor de tycker är viktiga. Representanter för de politiska partierna strävar efter att bli valda till så många politiska uppdrag som möjligt i riksdag, kommun och region. Partierna fungerar som en länk mellan invånarna och den politiska makten. Riksdagspartier kallas de politiska partier som är representerade i riksdagen.

Vad står partierna för?

Om du vill ta reda på vad ett parti står för och vilken ideologi det stödjer sig på, ska du studera deras partiprogram. Partiernas hemsidor brukar också innehålla information om partiets politiska mål och hur de ska nå dit. Inför val är även valmanifest bra källor till information.

Partiprogrammet beskriver hur partiet vill arbeta med frågor som bostäder, skola, miljö och invandring. Partiprogrammet styr arbetet så att alla inom partiet strävar efter samma mål.

Stat, kommun och region leds av människor i politiska partier som måste vinna röster i nästa val för att få fortsätta att styra. Väljarna stödjer det parti vars politik de gillar och som driver frågor som är viktiga för dem.

Alla politiska partier har ungdomsförbund där unga människor kan pröva att vara politiskt aktiva och lära sig att arbeta politiskt.

Vänster–högerskalan

För att förstå partiernas inställning i olika samhällsfrågor kan man sortera dem på en **vänster–högerskala**. I grunden handlar skalan om synen på statens roll i samhället och betydelsen av privat eller gemensamt ägande.

Till vänster på skalan finns de partier som vill nå det goda samhället genom en aktiv stat med stor offentlig sektor; de vill att verksamheter som skola, vård och omsorg finansieras med skattebetalares pengar. Högre skatter gör att till exempel vården kan vara avgiftsfri för barn.

På skalans högersida utvecklas det goda samhället tvärtom med mindre statlig inblandning och stort utrymme för företag, exempelvis

privata skolor och sjukhus. Låga skatter gör att människor får behålla mer av sina pengar men istället får betala mer själva när de till exempel söker vård.

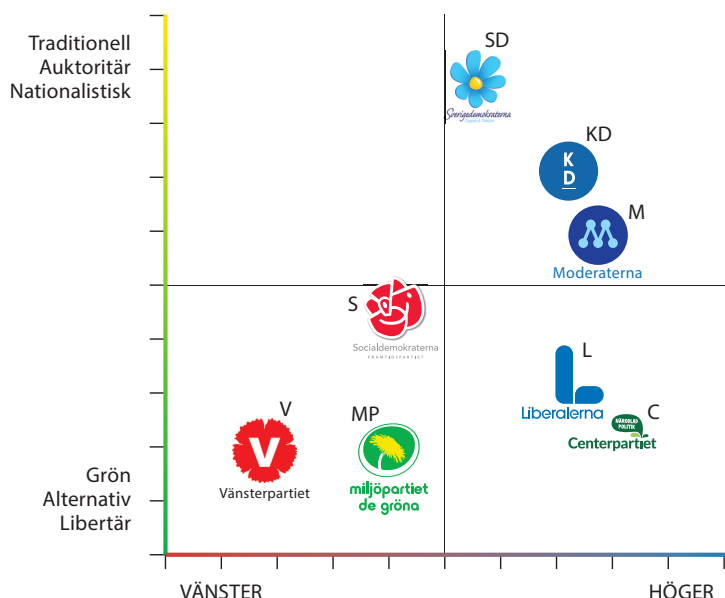
Det **socialistiska blocket** ligger till vänster på skalan och det **borgerliga blocket** till höger. Ofta har den röda färgen förknippats med vänster och den blå med höger. Partierna inom respektive block har delvis samma grundideologi.

Numera händer det att partier samarbetar mellan blocken. Det beror bland annat på att deras värderingar har närmat sig mitten på vänster–högerskalan. Socialistiska och borgerliga partier står ibland ganska nära varandra i politiska frågor.

GAL-TAN

De politiska partierna kan också sorteras in på **GAL–TAN-skalan**. Den har vuxit fram efter att miljö, mångkultur, migration och jämställdhet har blivit viktiga politiska frågor. Utifrån vad partierna tycker om bland annat dessa frågor går det att placera dem på GAL–TAN-skalan. GAL-sidan står för **G**röna, **A**lternativa och **L**ibertära, alltså frihetliga, värderingar. På TAN-sidan finns ett **T**raditionalistiskt, **A**uktoritärt och **N**ationalistiskt sätt att beskriva det goda samhället.

GAL-TAN

Politik handlar ofta om ekonomi. GAL-TAN-skalan visar däremot hur partierna förhåller sig till andra värden när de tar ställning till exempelvis miljöfrågor.

Källa: Chapel Hill Expert Survey, 1999–2019.

De största politiska partierna

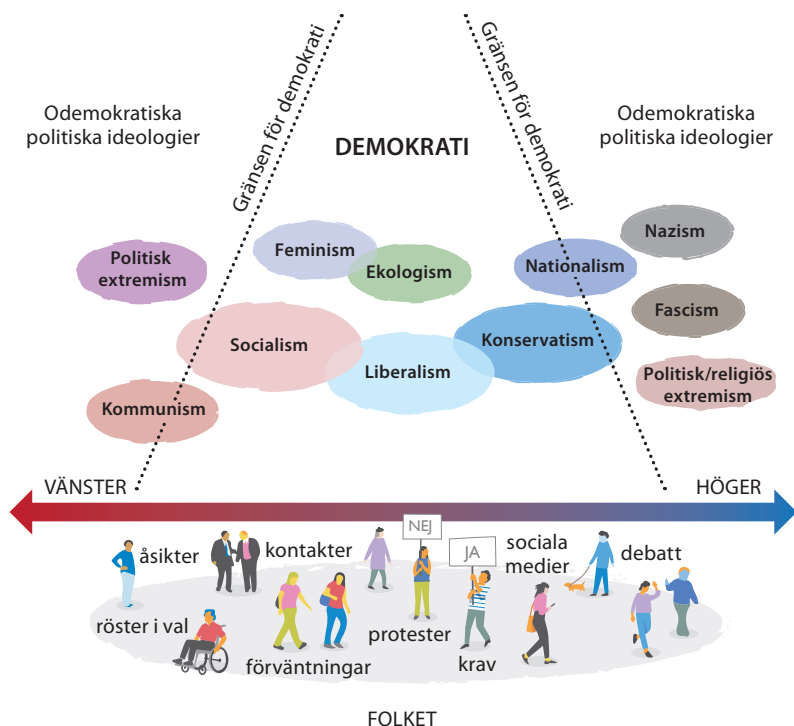
Här följer en kort och förenklad beskrivning av Sveriges största partier.

Socialdemokraterna (S) och **Vänsterpartiet (V)** har sitt ursprung i socialismens ideologi och ligger till vänster på vänster–högerskalan. De vill att staten ska ta mycket ansvar för invånarna. På så sätt kan samhället bli rättvisare, till exempel mellan fattiga och rika.

På högersidan finns fyra borgerliga partier: **Moderaterna (M)**, **Kristdemokraterna (KD)**, **Centerpartiet (C)** och **Liberalerna (L)**. Gemensamt för dem är att de utgår från liberalismens idéer om individens frihet. Människor ska bestämma så mycket som möjligt över sig själva och staten ska inte blanda sig i för mycket. Flera av partierna har också drag av konservativa idéer.

Sverigedemokraterna (SD) kallar sig för ett demokratiskt och socialkonservativt parti med nationalistisk grundsyn och hamnar också på högersidan. De stödjer till exempel den traditionella kärnfamiljen och vill kraftigt begränsa invandringen.

Miljöpartiet (MP) vill inte inordna sig på en vänster–högerskala. Partiet väljer sida utifrån vad det anser vara bäst för miljön och klimatet, men har på senare år främst samarbetat med det socialistiska blocket.

Demokratis gränser

Alla politiska partier är överens om att Sverige ska vara ett demokratiskt land. Demokrati blir ett slags överideologi. I bilden ligger de ideologier som står för demokratis grundläggande principer innanför demokratis gränser. De partier som hyllar andra värden, som fåtalsvälde, ligger utanför.

Folkrörelser

Folkrörelsernas framväxt på 1800-talet hör ihop med utvecklingen av demokratin i Sverige och påverkar än i dag politiken. Folkrörelser uppstår när människor går samman för att komma tillrätta med orättvisor och problem i samhället.

Arbetarna organiserade sig i **arbetarrörelsen** och kämpade för bättre löner och arbetsvillkor. Ur arbetarrörelsen föddes det socialdemokratiska partiet, Vänsterpartiet och fackföreningsrörelsen.

Stort missbruk av alkohol, ledde till att **nykterhetsrörelsen** växte fram som en samlingspunkt och räddning för många människor.

Längtan efter nya sätt att fira gudstjänst och leva som kristen ledde fram till **frikyrkorörelsen**.

Kvinnorörelsen hade stor betydelse för att kvinnor fick rösträtt 1919.

I början av 1900-talet uppstod **idrottsrörelsen**, **hyresgäströrelsen** och på 1970-talet kom **miljörörelsen** som är ett samlingsnamn för flera miljöorganisationer.

Arbetare i Sundsvall demonstrerar för åtta timmars arbetsdag år 1890. Det infördes i Sverige år 1919.

UPPGIFTER

20. Redogör: Vilka är de stora skillnaderna mellan de svenska politiska partierna?

21. Redogör: Varför är det bra att kunna placera partier på en vänster-höger-skala eller på GAL-TAN-skalan?

22. Diskutera: Varför behövs det politiska partier i ett samhälle, tycker du?

PARTIER OCH SKATTER

En fråga som alltid dyker upp när man jämför politiska partier är synen på skatter. Vad är egentligen skatt? Jo, ett land behöver få in pengar, det vill säga det behöver inkomster för att kunna betala sina utgifter. Ett gammalt sätt att få in dessa pengar är att låta invånarna betala skatt. I utbyte får de ett samhälle med viktiga funktioner som polis, sjukvård, bibliotek och så vidare.

Alla som arbetar betalar skatt på lönen. Staten får också in skatter på vissa varor, som alkohol och tobak, och från alla som äger fordon. Den största inkomsten för staten är mervärdesskatt, **moms**. Det är den skatt vi betalar på nästan allt vi köper.

Låga eller höga skatter?

Det finns stora likheter i hur de politiska partierna ser på skattenivåerna, men också skillnader. Partierna till vänster argumenterar för högre skattenivåer och partierna till höger vill ofta ha lägre skatter. Som du ser i Socialdemokraternas och Moderaternas partiprogram argumenterar de på olika sätt för att få fram sitt budskap.

Ur Socialdemokraternas partiprogram

”... Skattesystemets viktigaste uppgift är att finansiera vår välfärd* och nödvändiga framtidsinvesteringar. En grundprincip ska vara att de skattemedel som tillförs välfärden också används i välfärden. Skatterna ska vara progressiva* och tas ut efter bärkraft* och välfärdstjänsterna* fördelas efter behov. ...”

Ur Moderaternas partiprogram

”... Sverige har efter regeringens skattehöjningar återigen världens högsta marginalsatser*, vilket försämrar förutsättningar för tillväxt. Det ska löna sig att arbeta och det ska löna sig att ha arbete. [...] I kombination med ett bidragstak ökar drivkrafterna, och det blir lönsamt, att gå från bidrag till arbete.”

* **Välfärd/välfärdssamhälle** ett samhälle med olika trygghetssystem där bland annat sjuka, arbetslösa eller gamla kan få stöd och hjälp av samhället.

* **Progressiv skatt** ett system där man betalar en större del av lönen i skatt om man tjänar mycket och en mindre del om man tjänar mindre.

* **Bärkraft** det ska finnas något att beskatta, en inkomst av något slag.

* **Välfärdstjänster** bland annat bidrag och ekonomisk ersättning till exempelvis barnfamiljer, sjuka och personer med funktionsnedsättning.

* **Marginalsatt** är skatten på den sist intjänade tusenlappen. Ju mer en person tjänar, desto högre blir marginalsatten.

På valaffischer tar partierna upp frågor som de anser viktiga och vill driva. Här är välfärden – skola, vård och omsorg – i fokus.

UPPGIFTER

1. Vad är skatt? Förklara med några exempel.
2. Jämför citaten om skatter. Vilka ord och begrepp återkommer i partiernas resonemang?
3. Vilka likheter och skillnader finns i Socialdemokraternas och Moderaternas syn på skatter?
4. På vilka sätt kan du koppla partiernas syn på skatter till olika ideologier? Ge exempel.
5. Vilka för- och nackdelar finns med de två sätten att se på skatter, tycker du?
6. Politiker använder ofta ord som demokrati, rättvisa och frihet men samma ord kan betyda helt olika saker beroende på vem som säger det, hur det sägs och i vilket sammanhang. Hur tolkar du texten på de olika affischerna här ovanför? Vad vill partierna säga med texterna?

Utmaningar för demokratin

Demokratin utsätts hela tiden för prövningar och står inför flera utmaningar. Populism och vilseledande information är två exempel.

Populism – vi mot dom

Populism kallas de politiska idéer och rörelser som utnyttjar folks missnöje. Populistiska partier är ofta nationalistiska, men i övrigt har de oftast ingen övergripande ideologi. Däremot har de starka åsikter kopplade till frågor som invandring, skatter och abort.

Populister delar in samhället i två grupper: ”folket” och ”eliten”. Folket ses som en ren, oförstörd grupp med sunt förnuft och gemensamma intressen. Eliten sägs bestå av korrupta politiker som tar emot pengar för att fatta beslut som gynnar dem själva, fria medier, företagare och experter, som alla skyddar och hjälper varandra. De populistiska ledarna säger sig representera folkets ”verkliga” åsikter.

Populister har ofta förenklade lösningar på komplicerade frågor. Vissa vill till exempel lösa frågan om integration genom att hävda att det finns en enhetlig svensk kultur som alla borde passa in i. De anser också att fria medier och demokratiska institutioner som domstolar står i vägen för att lösa olika problem.

Även etablerade politiska partier kritiserar ibland för att vara populistiska. Då handlar det om förslag som förs fram för att locka röster men som skulle vara omöjliga eller svåra att faktiskt genomföra.

UPPGIFTER

- 23. Redogör:** Vad betyder populism?
- 24. Resonera:** Populister delar in samhället i ”folk” och ”elit”. Hur skulle du beskriva ”folket” i Sverige till exempel?
- 25. Resonera:** Vilka problem finns med att dela upp människor på detta sätt?
- 26. Diskutera:** Varför kan populism vara en utmaning för demokratin?

Vilseledande kampanjer vid val

Det finns människor och organisationer som vill sabotera, det vill säga förstöra, demokratiska val. Invånarna utsätts för väl genomtänkta påverkanskampanjer i form av till exempel falska nyheter och vilseledande information. Syftet kan vara att undergräva, det vill säga långsamt skada förtroendet för demokratin, att påverka politiker och tjänstemän eller att splittra sammanhållningen i ett land.

Genom att förstärka misstron och mot-sättningarna i samhället skadas långsamt värden som tillit och förtroende. Ett exempel är presidentvalet i USA 2020. Då fick några av landets mäktigaste personer sina Twitterkonton hackade varifrån sedan vilseledande information spreds.

Vissa företag använder algoritmer för att få fram information om invånare med likartad bakgrund. Sedan kan vilseledande information anpassas efter den gruppens värderingar. Inför folkomröstningen i Storbritannien 2016 kunde till exempel de som förespråkade Brexit rikta missvisande information om invandring och ekonomi till grupper som var missnöjda med landets invandringspolitik.

UPPGIFTER

- 27. Resonera:** Hur kan du gå till väga för att genomsöka vilseledande påverkanskampanjer? Skriv några källkritiska frågor.
- 28. Redogör:** Varför vill till exempel företag eller stater sprida vilseledande information och falska nyheter?
- 29. Resonera:** Illvilliga kampanjer kan bestå av rena lögnar eller aggressiva angrepp på politiker, folkgrupper, journalister och andra opinionsbildare. Vad kan det få för konsekvenser, tror du?
- 30. Diskutera:** Företag har alltid försökt påverka konsumenter genom reklam. Vad är skillnaden mellan reklam och vilseledande påverkanskampanjer?

Den populistiska indiska premiärministern Narendra Modi har miljontals följare i sociala medier. Han har lovprisat tekniken men också varnat för falska nyheter.